

Häst

Beräkning av kostnader vid ridning på annans mark

Denna skrift är producerad av LRF tillsammans med HIR Malmöhus och är medfinansierad av Jordbruksverkets satsning på Livskraftigt hästföretagande.

Tillsammans får vi landet att växa.

HIR
MALMÖHUS

Författare:
Magnus Olsson
Johan Yngwe
HIR Malmöhus

Häst

Ridleder och ridslingor - Hur beräknas skälig ersättning till markägaren?

Genom att anlägga speciella ridleder och slingor i skog och mark, skapar man fina möjligheter att ta sig fram till häst och njuta av naturen. På så sätt undviker man också att mark som är känslig inte nyttjas för ridning, och goda relationer mellan markägare och ryttare upprätthålls. Denna skrift är en handledning vid beräkning av ersättning till markägaren i de fall där de upplåter del av sin fastighet till ridning. Anläggning av en ridled eller en ridslinga är förknippat med två typer av kostnader. Dels ersättning för utebliven intäkt för arealen som ridleden/slingan tar i anspråk, dels kostnader för anläggning och skötsel av densamma. Utebliven intäkt i de fall där marken idag används för växtodling beror på vilka grödor som skulle ha odlats och om gårdsstöd går att söka eller ej efter att led eller slinga anlagts. I skogsmark beror ersättningen på om träd skadas längs leden eller om produktionen minskar på grund av att led anläggs. Kostnader för anläggning och skötsel beror på valt underlag, där en gräsvall enklast och billigast och hårdgjord väg blir betydligt dyrare. Förutom ersättningar för ovanstående bör även viss vinst läggas in, för att motivera markägaren.

Denna handledning är kompletterad med en Excel-mall, där specifika beräkningar kan göras för det aktuella fallet.

Innehållsförteckning

Ridleder och ridslingor - Hur beräknas skälig ersättning till markägaren?.....	2
Allmänt om att rida på annans mark	4
Ridvägar och stöd och ersättningar	5
Alternativvärde för marken som skall användas till ridvägar	6
Vad är en ridled/ridslinga och vad kostar den?	7
Ridväg i produktiv skogsmark	9
Viktigt att tänka på	9
Källförteckning & mer att läsa	11

Allmänt om att rida på annans mark

Ridning ingår i allemansrätten. Allemansrätten ger rätt att färdas och under kortare tid uppehålla sig på annans mark, trots att markägaren inte tillfrågats, så länge det inte skadar eller är störande för markägaren. Allemansrätten är ingen lag, men är grundlagsskyddad i regeringsformen. Rätten kan nyttjas såväl i grupp som enskilt, men ett hårt överutnyttjande av allemansrätten kan ställa till stora besvär för berörda markägare, även om de enskilda besökarna överlag sköter sig. Det är inte tillåtet att genom förbudsskyltar avvisa allmänheten från nyttjande av mark, om området är speciellt attraktivt ur friluftssynpunkt. Kommuner, organisationer och företag kan inte luta sig mot allemansrätten vid verksamhet på annans mark, samtidigt som markägaren inte kan finna stöd i lagstiftningen för att förhindra nyttjande så länge skada inte uppstår. Markägaren har heller inte rätt att ta betalt, så länge nyttjande sker i rimlig omfattning inom allemansrättens ramar. Långvarig och intensiv användning kan markägaren ta betalt för, och även för speciella anordningar som markägaren iordningställt. Tas annans mark i anspråk för verksamhet som hindrar markägaren från att själv nyttja sin mark så kan den som nyttjar marken dömas till egenmäktigt förfarande. Har någon arrangerat ett större arrangemang som leder till skada för markägaren, kan arrangören bli skyldig att ersätta skadan, även om deltagarna var för sig inte överskridit gränserna för allemansrätten¹.

Vem vill skapa ridvägar?

För att skapa goda möjligheter till härliga upplevelser i skog och mark är det viktigt att upprätthålla goda relationer mellan markägare och ryttare. Genom att anlägga leder speciellt anpassade och avsedda för ridning, undviks meningsskiljaktigheter kring huruvida visst nyttjande sker i enlighet med allemansrätten eller inte. Är dessa leder av god kvalitet och väl underhållna är det naturligt för ryttaren att välja dessa framför stråk som inte är iordningsställda, där skaderisken för både mark, häst och ryttare är större.

Inför ett skapande av ridleder eller ridslingor är det viktigt att vara väl förtrogen med vilka kostnader det medför för markägaren att upplåta mark till, att anlägga eller att sköta en ridslinga eller en del av en ridled. Flera olika parter kan ha intresse av att ridvägar anläggs i närmiljön. Ridskolor och inackorderingsstallar har ett stort behov av detta för att kunna erbjuda sina kunder hög kvalitet. Ridleder kan även locka turister till området, vilket kan generera möjlighet till uthyrning av bostäder och stallar. Det finns idag många hästar på landsbygden och branschens omsättning ökar stadigt. Det är viktigt att markägaren har en fast part att avtala med angående ridleden/ridslingans anläggande och nyttjande, exempelvis en ideell förening eller en lokal näringsidkare. Genom att båda parter är väl införstådda med vilka konsekvenserna och kostnaderna blir vid anläggandet av en ridväg, undviks tvister och dåliga relationer mellan markägare och nyttjare. En markägare kan ofta vara positivt inställd till att lösa ett problem, bara ersättningarna hamnar på en rimlig nivå.

¹ *Allemansrätten*, Ingemar Ahlström

Ridvägar och stöd och ersättningar

Historik gårdsstödet

Under 2005 infördes ett nytt system istället för det gamla systemet med arealersättning. Det nya systemet kallas gårdsstöd och all mark som fanns med i ansökan 2005 fick stödrätter. Beroende på markens användning fick man olika stödrätter, stödrätter för åkermark, stödrätter för uttagen areal och stödrätter för betesmark. För att få utbetalt gårdsstöd måste man ha stödrätter till sin mark. Stödrätterna följer den som gjorde ansökan 2005 och är inte kopplade till marken utan går att sälja. Värdet på stödrätterna varierar mellan regionerna. Värdet kan även skilja inom regionerna beroende på vilken produktion gården haft bakåt i tiden. En rad olika ersättningar har bakats in i gårdsstödet för att göra systemet enklare. Grundersättningarna i gårdsstödet för de olika regionerna finns i tabellen nedan.

Region	Vanlig stödrätt med värde för åkermark, samt stödrätt för uttagen areal	Vanlig stödrätt för betesmark
1	Ca 2500 kr	Ca 1300 kr
2	Ca 2100 kr	Ca 1100 kr
3	Ca 1800 kr	Ca 1100 kr
4	Ca 1400 kr	Ca 1100 kr
5	Ca 1100 kr	Ca 1100 kr

Miljöersättningar

Utöver gårdsstödet kan man söka en rad olika miljöersättningar. Dessa är ofta 5-års åtagande och väljer man att avsluta i förtid ska ersättningen betalas tillbaka för de år som pengar erhållits. Detta är viktigt att tänka på om mark skall tas ur produktion för anläggning av ridleder. Mer information om de olika miljöersättningar som går att söka går att hitta i jordbruksverkets broschyr ”Miljöersättningar 2007”.

Påverkan på stöd och ersättningar

Beroende på hur ridleden utformas och hur intensivt den används får detta olika påverkan på gårdsstödet. I de flesta fallen kan troligtvis inte gårdsstöd sökas på de delar som kommer att användas till ridleder p.g.a. att ridvägar inte räknas till jordbruksverksamhet vilket är ett krav för gårdsstödet. Anläggs ridstigen som en gräsvall och användningen medför att marken inte skadas och inga stigar uppstår kan gårdsstöd sökas. Ridstigen får då anmälas som ett eget skifte och måste minst komma upp i 0,10 ha. Används ridvägen mer intensivt så att stigbildning uppstår kan inte gårdsstöd sökas och marken får tas ur produktion. Tar man som markägare mark ur produktion kan marken vid ett senare tillfälle anses utgöra mark som inte är åkermark. Men när mark tas ur produktion är risken liten att den inte kan komma in i systemet igen.

Ur gårdsstödssynpunkt är det inget problem att rida på stubben efter att huvudgrödan är skördad om man har tillåtelse från markägaren. Har däremot en fånggröda sått in i stubben och ersättning för minskat kväveläckage söks är det högst olämpligt att rida i fältet. Risken är stor att fånggrödan skadas när man rider i fältet. För att vara berättigad till ersättning för minskat kväveläckage krävs att en fullgod fånggröda växer på fältet. Har inte stödet för vårbearbetning sökts kan ridning ske på fånggrödan efter den 20 oktober. Eftersom fånggrödan är väldigt tunn just efter att huvudgrödan skördats är det svårt att avgöra om där finns en insädd eller ej. Kontakta därför alltid markägaren först, innan en stubbåker nyttjas för ridning.

Inför 2008 är kravet på träda borttaget. Hur det blir framåt vet vi inte i dagsläget. Även om det inte blir något trädeskrav finns den frivilliga trädan kvar. Skall trädan ligga under flera år måste den vara besädd med en fånggröda. Skadas fånggrödan på trädan måste den ersättas för att uppfylla tvärvillkoren, som kräver en godkänd fånggröda. Den frivilliga trädan får skördas och betas när som helst. Det är tillåtet att rida på trädan men skadas fånggrödan måste hjälpsådd ske. På den frivilliga trädan får aktiviteter i kommersiellt syfte förekomma.

Längs åar, sjöar och andra vattendrag kan skyddszoner anläggas. Görs detta kan en miljösättning på 1000 kr/ha sökas. Skyddszonerna skall sås in med gräs och bredden kan variera mellan 6 och 20 meter. Dessa används ofta som ridvägar men skadas grässvålen måste den ersättas för att skyddszonen skall var godkänd för ersättning.

Vid ansökan om gårdsstöd är det viktigt att redovisa korrekt areal, så att man inte söker för större areal än vad som kan godkännas vid en kontroll. Görs förändringar av skiftesgränser och viss mark tas ur produktion, kan en arealmätning med GPS vara nödvändig. Kostnaden för detta är olika från fall till fall och därför svår att uppskatta.

Alternativvärde för marken som skall användas till ridvägar

Lantbrukaren måste ta mark ur produktion för att kunna anlägga ridleder på delar av sin areal. Vår bedömning är att det är grödorna spannmål, oljeväxter och vall som kommer att minska när ridlederna skall anläggas. Nischgrödor som potatis, sockerbetor, konservärter eller grönsaker kommer att odlas i samma omfattning som tidigare. Beroende på var man är i landet är alternativvärdet olika. Nedan följer några exempel på vad olika grödor har för värde per kvadratmeter.

Spannmål och oljeväxter

Värdet på spannmålen har ökat kraftigt under 2007. I nedanstående exempel har vi försökt att uppskatta prisbilden framåt vilket är svårt. Kostnaderna är hämtade från Hushållningssällskapets produktionsgrenskalkyler för södra Sverige 2006. Som beräkningsunderlag har bara de rörliga kostnaderna dragits från intäkten vilket ger TB 1, täckningsbidrag 1. De fasta maskinkostnaderna eller lön till en eventuell anställd har man ändå oberoende om ridleder anläggs eller ej. Därför är inte dessa kostnader med i beräkningarna. Även gårdsstödet ligger utanför dessa siffror.

Gröda	Skördenivå	TB 1 (kr/ha)	TB 1 (kr/m ²)
Havre (1,50 kr/kg)	4500 – 6000 kg/ha	2900 – 4800	0,29-0,48
Korn (2 kr/kg)	4000 – 6000 kg/ha	4200 – 7600	0,42-0,76
Höstvete (1,50 kr/kg)	5500 – 8000 kg/ha	4800 – 6200	0,48-0,62
Höstraps (3,00 kr/kg)	2300 – 3400 kg/ha	1600 – 4200	0,16-0,42
Vårraps (3,00 kr/kg)	2000 – 2500 kg/ha	2200 – 2700	0,22-0,27
Slåttervall Ens (1,65 kr/kg ts)	5300 – 7600 kg ts/ha	3100 – 5200	0,31-0,52

Slåttervall

För att få fram slåttervallens värde har vi använt oss av beräkningar från Svensk Mjolk för att ta fram värdet på vällen (1, 65 kr per kg torrsustans). Priset avgörs av värdet på de ersättningsprodukter, exempelvis spannmål och soja, som måste köpas in för att man har tillgång till en mindre mängd grovfoder. Ett problem som kan uppstå när slåttervall ligger intill ridvägen är att ryttarna kan ha svårt att avgöra var de får rida. För att undvika att ryttarna rider in i slåttervallen kan någon form av enkel avgränsning behövas.

Effekter i olika växtföljder

Nedan följer två olika exempel på växtföljder, en spannmålsdominerad och valldominerad. Efter växtföljderna kommer en summa fram vad värdet är per kvadratmeter och år.

Traditionell växtföljd

Höstvete	0,48-0,62
Korn	0,42-0,76
Höstraps	0,16-0,42
Höstvete	0,48-0,62
Korn	0,42-0,76

Totalt 1,96-3,18 kr/m² över hela växtföljden.

Per år blir det 0,40-0,64 kr/m².

Växtföljd med vall

Korn	0,42-0,76
Slåttervall	0,31-0,52
Slåttervall	0,31-0,52
Havre	0,29-0,48
Höstvete	0,48-0,62

Totalt 1,81-2,90 kr/m² över hela växtföljden.

Per år blir det 0,36-0,58 kr/m².

Vad är en ridled/ridslinga och vad kostar den?

Definitionsmissigt skiljer man på ridleder och ridslingor. En ridslinga är en runda där man återkommer till utgångspunkten, och den bör vara 5 till 10 km lång för att inte bli för lång för att vara en lagom ridtur. Ridleder är längre och kan utnyttja både sträckor längs åkermark och i skogsmark, men kan även utnyttja befintliga vägar och leder. En ridled går ofta från punkt A till punkt B, och kommer inte tillbaka till utgångspunkten.

Kraven på en ridled/ridslinga bestäms till stor del av i vilken grad leden kommer att utnyttjas. Ju kortare sträckan är, ju högre slitage kan förväntas. En låg beläggning med endast ett fåtal passager per dag kräver bara en välskött vall i grunden, medan leder som utnyttjas hårt av till exempel en större ridskola, måste hårdgöras för att kunna erbjuda bra underlag att rida på. Längs en ridslinga blir slitaget ofta störst i början av slingan, eftersom ryttaren ibland väljer att ta kortare tur och kanske vänder hemåt igen efter några hundra meter. Sand är ett bra underlag som är lätt att sköta och som dränerar undan regnvatten. Problem kan uppstå på vintern när marken är frusen samt om det blir för blött eller för torrt och därmed för tungt för hästen att ta sig fram. Det är viktigt att reglera användandet efter rådande förhållanden, så att underlaget inte förstörs av högfrekvent användande under exempelvis regniga perioder.

Bredden bör vara minst 4 meter, gärna upptill 6 meter. Det ska gå att mötas obehindrat och också gå att rida i bredd utan att stöta ihop med hästarna. Om en häst skräms av något under ridturen, reagerar den ofta genom att ta ett språng i sidled, därför är det bra att ha gott om utrymme för att undvika olyckor. Fri höjd bör vara närmare 3 meter.

Nedan följer beräkningar för kostnader för anläggning och skötsel av ridvägar med olika typer av underlag. I maskinkostnaderna ingår kapitalkostnader, underhåll, bränsle och arbete.

Gräsvall

En gräsvall etableras i samband sådd av en spannmålsgröda med efterföljande vältning och företrädesvis används tåliga gräs- och klöverslag. Sås vallen in i en skyddsgröda, kan markägaren/brukaren få en skörd av denna, enda merkostnaden blir själva insådden. Etableras vallen däremot i renbestånd, det vill säga direkt efter plöjning utan skyddsgröda, måste markägaren/brukaren få ersättning för kostnader för jordbearbetning inför sådd samt utebliven skörd redan från första året. Under året putsas sedan ridvägen regelbundet, minst vid tre tillfällen, för att hålla vallen i god kondition. I början av varje år bör vallen också vältas för att trycka ner sten och jämna ut ojämnheter. Vid högt utnyttjande vid blöta förhållanden, kan vallen behöva sås i. Annars kan vallen ligga 5 år utan att en nyetablering behöver göras. Körslor för att sköta ridleden beräknas vara något dyrare per hektar jämfört med körslor på fältet eftersom de innebär mer ställtid. Väljer man att strö ut träflis på vallen för att få ett bättre underlag bör ett lager kring 10 cm läggas på. Eftersom trä förmultnar och blandas in i jorden, kan årlig bättring behöva göras.

<u>Anläggning</u>	<u>kr/ha</u>	<u>kr/m²</u>
Vallfrö 20 kg/ha, 25 kr/kg	500 kr	0,05 kr
Plöjning + Harvning	1000 kr	0,10 kr
Sådd	500 kr	0,05 kr
Vältning	150 kr	0,015 kr
Flis, 100 kr/m ³ , 0,1 m ³ /m ²	-	10 kr

<u>Skötsel</u>	<u>kr/ha</u>	<u>kr/m²</u>
Vältning	150 kr	0,015 kr
Putsning 3 ggr	1000 kr	0,1 kr
Flis, 100 kr/m ³ , 0,05 m ³ /m ²	-	5 kr

<u>Hjälpsådd</u>	<u>kr/ha</u>	<u>kr/m²</u>
Vallfrö 10 kg/ha, 25 kr/kg	250 kr	0,025 kr
Sådd	500 kr	0,05 kr
Vältning	150 kr	0,015 kr

Hårdgjort

Ridslingsor med intensiv användning kräver tåligt underlag. Det kan även finnas partier längs ridleden som kan behöva stärkas upp, till exempel våta partier längs en ridled i skogsmark. Beräkningsexemplet nedan bygger på att matjorden packas ihop med en vibrovält. Beroende på terrängen kan matjorden behöva bortföras för att vägen inte ska bli för hög. Därefter läggs ett lager grovt material ut som sedan dressas i ytan med finare material för att få en jämn yta att rida på. Hårdgjorda vägar behöver jämnas till årligen, med vägsladd eller vägghyvel. Ett ännu bättre underlag fås om sand används. Sand kan även läggas ut direkt på en vall, om utnyttjande inte är alltför hög.

<u>Anläggning</u>	<u>kr/ha</u>	<u>kr/m²</u>
Totalentreprenad hårdgjord väg	-	150 kr
Sand, 200 kr/m ³ , 0,1 m ³ /m ²	-	20 kr

<u>Skötsel</u>	<u>kr/ha</u>	<u>kr/m²</u>
Väggrus, 125 kr/m ³ , 0,05 m ³ /m ²	-	6 kr
Vägsladd, 3 ggr/år	-	0,2 kr

Läggs duk i botten är det relativt lätt att återställa marken efter en eventuell avveckling av ridvägen. Troligen betingar materialet ett värde, varför det inte medför någon större kostnad mer än att samla ihop det. Däremot kan det bli problem att odla upp den aktuella sträckan på grund av att marken packats ihop avsevärt i samband med anläggningen. Vissa strukturförbättrande åtgärder i form av mekanisk och biologisk alvluckring kan behövas. Detta regleras lämpligen i avtalet.

Ytterligare kostnader

Förutom de kostnader som berör markberedning vid anläggning så kan det ofta tillkomma en del kostnader, beroende på önskad standard på ridleden/ridslingen. Skyltar behöver sättas upp dels för att vägleda ryttarna men också för att varna övriga passerande. Vägbommar kan behövas, liksom parkeringsplatser i anslutning till startpunkten.

Ridväg i produktiv skogsmark

Att rida i skogen ger upphov till kostnader främst på grund av produktionsbortfall. Längs en ridslinga på 1 km i en relativt tätbevuxen, produktiv granskog kan närmare 200 träd påverkas så pass att dess värde vid avsalu halveras. Granskog är känsligt eftersom träden har ytliga rötter som skadas av hästens framfart. Tvingas markägaren ta skog ur produktion för att kunna skapa en ridled måste kompensation utgå för detta. Upplåts skogsmark till ridled är det viktigt att tillse att hela sträckan är farbar. Våta partier kan behöva dräneras för att undvika att ryttaren tvingas ta annan väg för att ta sig fram, och på vissa ställen kan leden behöva stärkas upp med grus eller hårdgöras och dräneras.

Kostnader för produktionsbortfall då skogsmark tas ur produktion beräknas genom en avstämning mot skogsbruksplanen. Bedömd bonitet multipliceras med aktuell areal, och ett årligt produktionsbortfall fås fram.

Ridning på skogsvägar kan också ge upphov till skador, speciellt vid tjällossning och exceptionellt blöta förhållande. Skogsbilvägar är inte byggda för att nyttjas under dessa förhållande, varför skadorna kan bli ansevära vid ridning. Användning av skogsvägar ger inte upphov till kostnader för produktionsbortfall, bara för skötsel och underhåll. Se kostnader ovan.

Viktigt att tänka på

Enskilda vägar

Det finns i regel inga möjligheter att förbjuda eller att begränsa ridning på enskilda vägar. Allemansrätten gäller även här. Trafikförordningen erbjuder dock möjlighet till lokala föreskrifter om förbud, dessa ska i så fall inrättas av kommunen. Uppkommer skador vid ridning på enskild väg, som orsakats av vårdslöshet hos ryttare, kan skadestånd begäras.

Räcker ersättningen?

Ovanstående beräkningar utgår ifrån att markägaren/brukaren ska få ersättning för de kostnader som uppkommer. Detta är en bra grund att utgå ifrån när parterna ska komma överrens om ett pris för en viss sträcka. Men för att ytterligare motivera markägaren att bidra till att bra ridvägar skapas bör viss vinst bakas in i priset, vilket kan göra affären mera attraktiv.

Avtal

LRF har bra mallar för avtal mellan nyttjare och markägare. Här är det viktigt att avhandla båda parter rättigheter respektive skyldigheter. Ersättningsnivåer vid skador för respektive

part bör fastställas och även villkoren vid en förändrad situation hos någon av parterna, det vill säga om ett brukarskifte sker eller om nyttjaren av ridleden blir en annan.

Förhållandet markägare/arrendator

Hälften av all jordbruksmark i Sverige drivs genom arrende, därför är sannolikheten stor att ridleder anläggs just på mark som är utarrenderad. Detta ska normalt inte innebära några problem, det är bara viktigt att komma ihåg att arrendatorn inte får göra större ingrepp utan markägarens tillåtelse. Arrendeförhållande är tidsbegränsade, så för nyttjaren av ridvägen kan det därför vara klokt att ha ett separat avtal med markägaren så att de kan nyttja ridleden trots ett eventuellt arrendatorsskifte. Vid arrendeavtal som sträcker sig längre än 1 år, har arrendatorn besittningsrätt. Det innebär att markägaren inte kan arrendera ut marken till någon annan, utan arrendatorns medgivande. Dock kan markägaren kräva att själv gå in som brukare eller att få sälja marken.

Markägarens ansvar

Ryttaren är ansvarig för sig själv och sina handlingar och allt friluftsliv sker på egen risk. Detta gäller både när man är ute på egen hand eller deltar i något arrangemang. Om häst eller ryttare kommer till skada vid framfart på annans fastighet, kan markägaren bli skadeståndsskyldig endast om det kan fastställas att markägaren varit vållande till skadan. Detta förhållande gäller både i det fall ryttaren utnyttjar marken genom allemansrätten och när ridning sker på anlagd ridled.

Ridning och jakt

Hästar påverkar normalt inte viltbeståndet, det vilda skräms inte i väg så länge användningen av ridleden är på en rimlig nivå. Blir användningen väldigt intensiv kan kvalitén på jakten försämrats, och om markägaren har goda intäkter från jakten måste denne kompenseras för detta intäktsbortfall som kan uppstå. Man måste också noga tänka på säkerheten för ryttare och häst, så att det inte händer olyckor vid jakt.

Källförteckning & mer att läsa

Vägverket & Riksförbundet enskilda vägar. 2003. Enskild väghållning – några vanliga frågeställningar.

Ahlström, Ingemar. Allemansrätten. ISBN 91-604-0252-0

Jordbruksverket. 2005. Gårdsstödet.

Jordbruksverket. 2006. Miljöersättningar 2007.

Hushållningssällskapen i Skåne, Blekinge och Halland. 2006. Produktionsgrenskalkyler för södra Sverige.